

Презентация към глава 15

ГЛОБАЛНИ ТЕНДЕНЦИИ НА НЕУМИШЛЕНИТЕ ТРАВМИ

1. Значимост на неумишлените травми

Неумишлените травми са сред водещите причини за умирање и изгубени години живот в добро здраве (DALYs) в глобален мащаб. По данни от GBD 2010 травмите костват на глобалното население око̀ло 300 милиона години изгубен живот в добро здраве, причинявайки 11% от DALYs в света (GBD 1990 - 10%).

Пътно-транспортните
произшествия са убиец номер
едно на младите хора и с тях се
свързва почти една трета от
тежестта на травмите в света –
общо 76 милиона DALYs в 2010
г. в сравнение с 57 милиона за
1990 г. Повечето от жертвите са
млади и много от тях оглавяват
семе́йства, които зависят от тях.

2. Основни понятия

Травмите като цяло са резултат от непредумишлени или умишлени действия, които увреждат тялото, нанасят щети или причиняват болка, вследствие на активна експозиция на термична, механична, електрическа или химическа енергия или вследствие на липса на такива съществени елементи на живот като топлина или кислород.

Умишлените травми са резултат действия, при които има предварително поставена цел за нанасяне на вреда или убийства.

Неумишлени травми са тези, за които няма доказателства за предварително определени намерения. Тук се отнасят:

- Пътни-транспортни инциденти;
- Отравяния;
- Падания;
- Изгаряния;
- Удавяния.

Глобална тежест на неумишлените травми

Като цяло, пътно-транспортните травми заемат най-голям дял сред неумишлените травми – 33%. Според последни данни от GBD 1010, пътно-транспортните травми се нареждат на 8-мо място сред причините за умирания в света и на 10-то място – сред причините за DALYs; самоанараняванията - на 13-то място сред причините за умирания и 18-то място в DALYs; паданията – съответно 22-ро и 19-то място.

Въпреки разпространеното мнение, че травмите са проблем предимно за страните с висок доход, то над 90% от умиранията от неумишлени травми са в страните с нисък и среден доход. Това означава, че тези страни едновременно са изправени пред тежестта на заразните, ХНЗ и травмите.

Водещи причини за умирания от неумишлени травми са пътно-транспортните травми, следвани от удавяния, отравяния, падания и изгаряния. Тези причини са водещи и за DALYs.

Мъжете имат три пъти по-висока вероятност за умирање от пътно-транспортни произшествия и . почти два пъти по-голяма вероятност за умирање от всички други категории причини за неумишлени травми, с изключение на изгаряњията, за които жените имат почти два пъти по-голяма вероятност за умирање от мъжете.

При проучване на водещите причини за смърт по възраст, се установява, че за мъжете на възраст 30-44 г. неумишлените травми заемат второ място по ранг след ХИВ/СПИН. При жените те се нареждат на трето място, предшествани единствено от рака и сърдечно-съдовите заболявания.

Умиранията са само част от проблема за тежестта на неумишлените травми. Когато се вземе предвид инвалидността от травми, заедно със смъртността, обхватът на проблема значително нараства. Истинската тежест на неумишлените травми в глобален мащаб е вероятно доста по-висока, отчитайки непълнотата или липсата на регистрация на такива случаи в развиващите се страни и ограничения достъп до медицинска помощ.

СЗО прогнозира, че към 2030 г. глобалната тежест на пътно-транспортните произшествия в страните с нисък и среден доход ще нарасне значително и те ще съставляват 3.6% от общата тежест на заболяванията в сравнение с 2.2% за 2001 г.

Травмите в детската възраст представляват също значим социален проблем, тъй като децата в глобален мащаб претърпяват голям брой травми с високи коефициенти на съпътстващи умирация и инвалидност. При децата на възраст 0-4 г. умирацията от неумишлени травми в страните с нисък и среден доход съставляват близо 3% от общия брой умирация в тази възраст, а за децата на възраст 5-14 г. този дял е 3.5%.

По отношение на специфичните видове травми, децата под 5-годишна възраст съставляват 25% от умиранията вследствие на удавяния и 15% от умиранията, свързани с изгаряния в глобален мащаб. Изразено по друг начин, децата на възраст 0-14 години съставляват около 30% от световното население, но те съставляват около 50% от общия брой изгубени години живот поради преждевременна смърт или инвалидност.

Много са причините за високата честота на травмите при малките деца и подрастващите в развиващите се страни. Част от факторите включват недостатъчна зрялост по отношение на опасностите, пред които се изправят децата в рамките на обкръжаващата ги среда, влиянието на бедността върху възможността на родителите да наблюдават и да оказват помощ на децата и експозицията на работни места с небезопасно и неподходящо оборудване.

С увеличаване на възрастта, обаче, податливостта при децата към травми не намалява.

Нарастват техните контакти с небезопасна околна среда и те се изправят пред повече рискове и сложни ситуации, които не им позволяват да реагират правилно.

Рисковите фактори за падания при младите хора в страните с нисък и среден доход зависят от физическата активност и варират според социално-икономическия статус. При възрастните тези рискови фактори са свързани с възрастта и цялостното физическо състояние.

Ниският доход, лошите жилищни условия, пребиваването в пренаселени места са рискови фактори за изгаряния, особено при децата и жените.

Малките деца и подрастващите са изложени на по-голяма вероятност за удавяния, както и мъжете спрямо жените. Повечето удавяния в развиващите се страни се случват по време на нормална дейност в близост до водни басейни. Децата в бедните и по-големи семейства са изложени по-често на риск от удавяне. В страните с висок доход повечето удавяния са свързани с развлекателни дейности и по време на отдых.

Редица проучвания показват, че момчетата са по-често изложени на риск от отравяния в сравнение с момичетата. Отравянията се свързват с използване на нестандартни контейнери за отровни вещества и съхраняването им в пределите на достъп от малки деца. Децата на родители с нисък доход са по-често изложени на риск от отравяне в сравнение с децата на по-богатите поради невъзможност на бедните родители да наблюдават децата си.

По-високи са рисковите фактори за пътно-транспортни произшествия в страните с нисък и среден доход в сравнение със страните с висок доход. Освен посочените по-горе причини, в тези страни се наблюдава по-слаба регулация на скоростта по пътищата и по-често използване на небезопасни превозни средства (без безопасни колани, каски, детски седалки и др.) в сравнение със страните с висок доход.

Стойност и последствия от неумишлените травми

Разходите, свързани с неумышлените травми, в глобален мащаб са значителни.

Икономическата тежест, свързана с такива травми, включва преки разходи за медицинска помощ, за хоспитализация, рехабилитация, погребални разходи, както и непреки последствия като изгубени заплати, болнични листове за временна нетрудоспособност, плащания за инвалидност, осигурителни плащания и разходи, свързани с грижи за семейството. Тези разходи могат да бъдат катастрофални за лицата от някои социално-икономически слоеве или за тези, които нямат достъп до здравно осигуряване.

Преките разходи, дължащи се на пътно-транспортните произшествия в страните с нисък и среден доход се оценяват на 1-2% от brutния национален продукт. Общите разходи за пътно-транспортните травми глобално се оценяват на повече от \$500 милиарда. Последствията от неумишлените травми имат и значителни социални последствия за индивидите и семействата. Травмите при децата могат да предизвикват промени в работния статус на родителите във връзка с грижите за травмираните деца.

Един от ключовите въпроси в справянето с тежестта на травмите е подобряването на осведомеността относно прилагането на строги методи за превенция и контрол на травмите, официалното въвеждане на системи за наблюдение и регистрация, които да доставят надеждна информация за травмите.

Важно значение има състоянието на спешните медицински услуги. В страните с нисък и среден доход неумишлените травми абсолютната и относителната тежест на неумишлените травми ще нараства с икономическото развитие и разширяващата се моторизация на транспорта.

Хиляди преждевременни умирения от неумишлени травми могат да бъдат предотвратени чрез ефективни превантивни интервенции, високо ценовоефективно лечение и упоритост в осигуряването на универсален достъп до медицинска помощ. Страните с висок доход са натрупали достатъчно доказателства за ефективни мерки в това направление, които могат да бъдат приложени и адаптирани към условията в страните с нисък и среден доход и по такъв начин да бъде намалено съществено човешкото страдание.